

Autoři	Název výzdoby dle Průvodce Krčmou*	Název výzdoby dle Nového Palečka**
Jan Koula		
Alois Dlabač		
Vilím Amort	Naše doba; Ježibaba (Čarodějnice)	
Otakar Fiala	Večerní krajina	Krajina před východem slunce
František Hetteš	Pavián a jeho oběť	Fantasia spiritualis
František Hergesel	Múza	
Antonín a Arnošt Hofbauerové	Vnější malovaná výzdoba	
Arnošt Hofbauer		Tanec kolem zlatého telete
Robert Holzer	Opona a krásky; Strašidelný les	
Václav Jansa	Velhoušť	Velhoctus enormis Jansii
Eduard Kadraba	Anglický kout	
František Kastner	Gigant	
Jindřich Kopfstein	Hydra a Athéna; Egyptští architekti; Objevená freska	
Karel V. Mašek	Slavnostní čokoládoví trubači; Velké okno	Rej dětí kolem mors triumfans
Jan Preisler	Korunovaný básník	Korunovace básníka
Karel Štapfer	Adam a Eva	
Ladislav Šaloun	Světluška	
Karel Záhorský	Barokní dobročinnost; Nástropní figura	

Tab. 1. Seznam autorů výzdoby Krčmy a její součásti s názvy. Podle dostupných zdrojů zpracoval: Roman Prahľ, 2024.

* Průvodce Krčmou = Krčma umělců U nesmysla – Séances znavených duší fin de siècle, Praha 1898.

** Nový Paleček = U Nesmysla, Nový Paleček 12, 1898, č. 27, s. 213.

Od benátského paláce po vilu Na Závisti. Kolínská etapa v životě a díle Čeňka Kříčky

Jednou z věcí, kterou jsem si ze setkávání s Petrem Mackem odnesl, bylo kromě neocenitelných rad, jak zkoumat stavby, nadšení pro různé zvláštnosti, zajímavosti, odbočky a perličky. Nejenom „velké stavby“ a „velká jména“ tvoří dějiny architektury. Většinu toho, co kolem sebe v historických městech vidíme, mají na svědomí architekti a stavitelé, jejichž jména jsou známá velmi málo nebo vůbec. Právě jejich stavby nabízejí často možnost zajímavého pátrání po zdrojích inspirace či mimouměleckých pohnutkách, jež mnohdy přinášejí překvapivý úhel pohledu. Nejde o žádné hledání bizarností, ale spíš o snahu co nejvíce pochopit, jak a hlavně proč ta která stavba vznikla.

Konec 19. a začátek 20. století je na mnoha místech popisován jako idylická doba poklidného života v rozkvétající monarchii, jako doba nastupující secese obšťastňující architekturu měkkými křivkami a stylizovanými kyticemi. Zároveň s uměleckým kvasem ovšem probíhal na mnoha místech nelítostný politický boj, který zvláště v menších městech nabýval osobních rozměrů, živých ještě mocně „zájmy konkurenčními“. Odrazem a mnohdy i výsledkem těchto bitev byla architektura, která zůstala v ulicích měst. Pokud měly tyto stavby štěstí a přežily do našich časů, představují často hádanky, jejichž rozluštění zůstává pro mnohé z nás radostí a jedním z největších potěšení při poznávání dějin architektury.

Tento příspěvek se věnuje kolínskému působení architekta Čeňka Kříčky (obr. 1), spadajícímu do let 1886–1904. Kříčka, který v sobě spojoval architekta, stavitele, politika a podnikatele, zastupuje celou řadu podobných osobností, jež z různých důvodů opustily malá města, kde zanechaly výraznou stopu. Právě tito „místní“ architekti či stavitelé vytvářeli a přetvářeli prostředí našich historických měst daleko více než slavní tvůrci, z jejichž díla samozřejmě vycházeli. Kromě „uměleckého“ výrazu, který svým stavbám dávali, je neméně zajímavé – a někdy i zajímavější – sledovat důvody, které je vedly k používání určitých forem, tvarosloví či architektonického výrazu. Tyto důvody bývaly různé, od politických až po čistě osobní. Právě Kříčka je příkladem, jak spojení architektonické praxe s politickým působením po sobě může zanechat poměrně výraznou stopu v prostředí města. Kříčka to jako architekt eklektik dotáhl až ke zmínce v kompendiu českých dějin umění, jako politik do křesla kolínského starosty a jako

podnikatel do představenstva úspěšné firmy.¹ V kolínské architektuře opsal oblouk od stavby inspirované svatební cestou do Benátek až po provokativní vlastní vilu Na Závisti, „věnovanou“ svým kolínským nepřítelům. Podobný oblouk od „lásky k nenávisti“ se klene i nad jeho kolínským politickým působením. Tento text si neklade za cíl představit kompletní dílo ani životopis Čenka Kříčky, natož pak podat komplexní obraz architektury v Kolíně na přelomu 19. a 20. století. Jde v něm o to, na příkladu několika staveb upozornit na fakt, že i přesto, že se nezachovala Kříčkova osobní pozůstalost, můžeme alespoň část jeho názorů odezírat ze staveb, které po sobě v Kolíně a jinde zanechal.

Na začátku dubna roku 1886 vyšel v Kolínských listech inzerát oznamující, že Čeněk Kříčka, architekt a stavitel otevřel v Kolíně svou technicko-architektonickou kancelář.² Tehdy osmadvacetiletý Kříčka měl za sebou studium na české technice v oboru pozemního stavitelství u profesora Josefa Schulze a cestu po Evropě, především po Itálii.³ V Kolíně se pohyboval mimo jiné v okruhu kolem Čenka Duška, evangelického faráře, kterého poznal již na kolínském reálném gymnáziu.⁴ Mezi místními evangelíky nalezl také svou budoucí manželku Kateřinu Sixtovou, která pocházela ze staré kolínské protestantské rodiny. Svatba s Kateřinou proběhla na podzim roku 1889 v evangelickém sboru ve Velimi a již rok nato postavil Kříčka podle vlastního plánu dům v Kouřimské ulici (čp. 103). V historickém centru Kolína vznikl na místě pozdně středověkých masných krámů dvoupatrový dům s přízemím určeným pro obchody.⁵ Stavba převyšující okolní zástavbu ulice je zřejmě zkamenělou vzpomínkou na cestu do Itálie, kde mezi zastávkami byly určitě i Benátky, protože jde o zmenšenou kopii tamějšího Palazzo Loredan-Vendramin-Calerghi od Pietra Lombarda z roku 1481 (obr. 2, 3).⁶ Kromě tohoto osobního důvodu již tato stavba dokládá Kříčkovu vědomou snahu odlišit se od současné kolínské stavební produkce výraznou architektonickou předlohou, náročností fasády, měřítkem a barevností. Nicméně „benátský palác“ nebyl první kolínskou realizací inspirovanou italskou architekturou. Již v roce 1887 navrhl pro Annu Stíbalovou činžovní dům na kutnohorském předměstí, v dnešní Komenského ulici (čp. 182). Fasáda tohoto dnes nenápadného domu je variací na palácové stavby severoitalského quattrocenta (obr. 4, 5).⁷

Ve stejné době se Kříčka účastnil také první soutěže na přestavbu kolínské radnice. Podobu jeho návrhu neznáme, byl však vystaven na roční výstavě Spolku architektů a inženýrů

Obr. 1. Portrét Čenka Kříčky (1858–1948). Převzato z: *Český svět* 1, 1905, č. 7, s. 253.

v království Českém, kde o něm posléze psali, že „... fasáda jest mnohými přeměnami vyvinuta v moderní, dosti vkusnou fasádu, která by však v provedení nijak co radnice nepůsobila“.⁸

Vedle projekční a stavitelské činnosti mimo Kolín se Kříčka v 80. a 90. letech věnoval i přednáškové, tehdejšími jazykem osvětové činnosti. Jako příslušník Sokola přednášel v místní sokolovně „O regulaci měst vůbec a Kolína zvlášť“. Přednáška byla pak otištěna v *Kolínských listech*.⁹ V místním literárním spolku promluvil „O umění stavitelském ve starém Egyptě“ a v Řemeslné besedě „O důležitosti a potřebě znalosti slohové pro různá odvětví řemeslná“.¹⁰ V obou přednáškách o uměleckých tématech přiblížil kolínskému publiku semperovskou teorii a estetiku stojící v základu na přísném historismu, kterou si odnesl od svého učitele Josefa Schulze ze školy.

Zároveň s architektonickou prací Čeněk Kříčka na začátku 90. let také aktivně vstoupil do místního občanského a záhy i politického dění. Hned roku 1890 se stává starostou Občanského klubu v Kolíně, založeného o pět let dříve. Účelem klubu bylo šířit a pěstovat vědomosti o právech a povinnostech občanů a podporovat zájmy obchodnických a maloživnostenských kruhů v Kolíně.¹¹ Ještě důležitější pro kolínské působení se Kříčkovi stala činnost v Národní straně svobodomyšlné (mladočeši), která nejprve sváděla boje především s Národní stranou (staročechy) a poté se ještě tvrději střetávala s Radikální stranou státoprávní. Napětí, které později gradovalo až na hranici pouličních bitek, svou nesmiřitelností a prudkostí zdaleka převyšuje i to, na co jsme zvyklí v politické „kultuře“ dnes. Zdá se, že zpočátku Kříčka ani

■ Poznámky

1 Základní fakta o životě Čenka Kříčky (1858–1948) viz zejm. Petr Sládeček, Čeněk Kříčka – Grúnder a lidumil, *Dějiny a současnost* 36, 2014, č. 8. – Petr Vlček, *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*, Praha 2004, s. 346. – Klára Zubíková, *Architektura a urbanismus města Kolína 1850–1950* (diplomová práce), FF UPOL, Olomouc 2004, s. 46–54. – Petr Sládeček, *Novorenesanční kostely v Čechách a na Moravě* (disertační práce), KTF UK, Ústav dějin křesťanského umění, Praha 2015, s. 189. Mojmir Horyna řadí Kříčkovy realizace do řady staveb „nedramatického, úsměvně malebného výrazu české neorenesance rozšířeného na českém venkově“. Mojmir Horyna, *Architektura přísného a pozdního historismu*, in: *Dějiny českého výtvarného umění 1780/1890* (III/2), Praha 2001, s. 184.

2 Nový architekt a stavitel v Kolíně – Inzerát, *Kolínské listy* I, č. 28, 7. 4. 1886. – Inzertní příloha, *Kolínské listy* I, č. 30, 14. 4. 1886. Viz Sládeček, Čeněk Kříčka (pozn. 1), s. 42. – Zubíková (pozn. 1), s. 46.

3 První zmínkou o Kříčkově architektonické práci je zřejmě informace z listopadu 1886 uvedená v Kolínských listech (roč. I., č. 92), ve které se píše o návrhu fasády k sokolovně v Roudnici nad Labem, který Kříčka vypracoval zadarmo.

4 Základní informace o Čenkově Duškovi a jeho působení v Kolíně viz Ondřej Matějka, „Mezi církví a národem“. Reformovaný farář Čeněk Dušek, *Dějiny a současnost* 28, 2006, č. 9, s. 18–21.

5 Masné krámy, které měly v této době už několik měsíců zazděné oba vstupy, koupil Kříčka již v roce 1888, a to od čtrnácti řezníků za 6 400 zl. Viz František Potůček, *Paměti královského města Kolína 1886–1900*, s. 271, ke stažení https://www.mukolin.cz/assets/File.ashx?id_org=6815&id_dokumenty=13594. Typickým dokladem tehdejšího architektonického uvažování je podoba malého domu (Karlova ul. čp. 104) v zadní, nezastavěné části parcely. Zde Kříčka postavil v roce 1891 jednopatrový neobarokní dům s bizarními nadokenními římsami. Na jednom pozemku tak vznikl neorenesanční i neobarokní dům od stejného architekta. Viz Potůček (pozn. 5), s. 72.

6 Viz Zubíková (pozn. 1), s. 50.

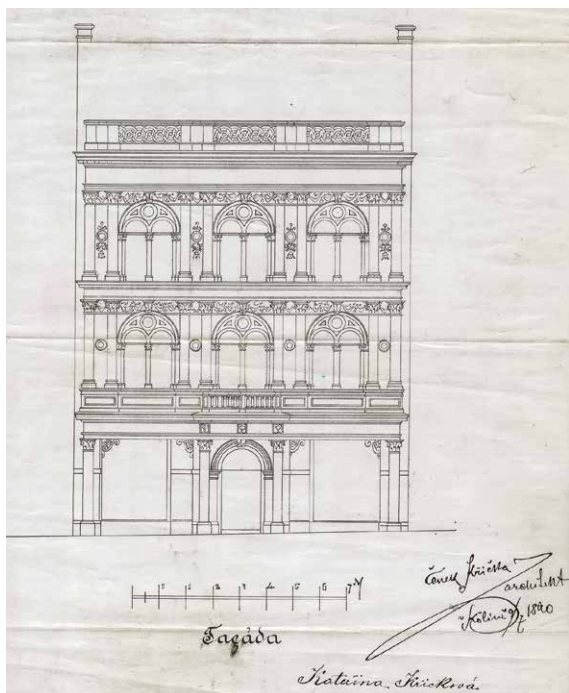
7 Za všechny jmenujme například Palazzo Strozzi postavený v roce 1489 ve Florencii podle návrhu Benedetto da Maiano.

8 Referáty a kritiky, *Zprávy Spolku architektů a inženýrů v Království českém* XXII, 1887–1888, č. 2, s. 25–26. – Petr Sládeček, *Sakrální architektura v období novorenesance ve Středních Čechách* (diplomová práce), KTF UK, Ústav dějin křesťanského umění, Praha 2010, s. 45. – Viz Zubíková (pozn. 1), s. 49.

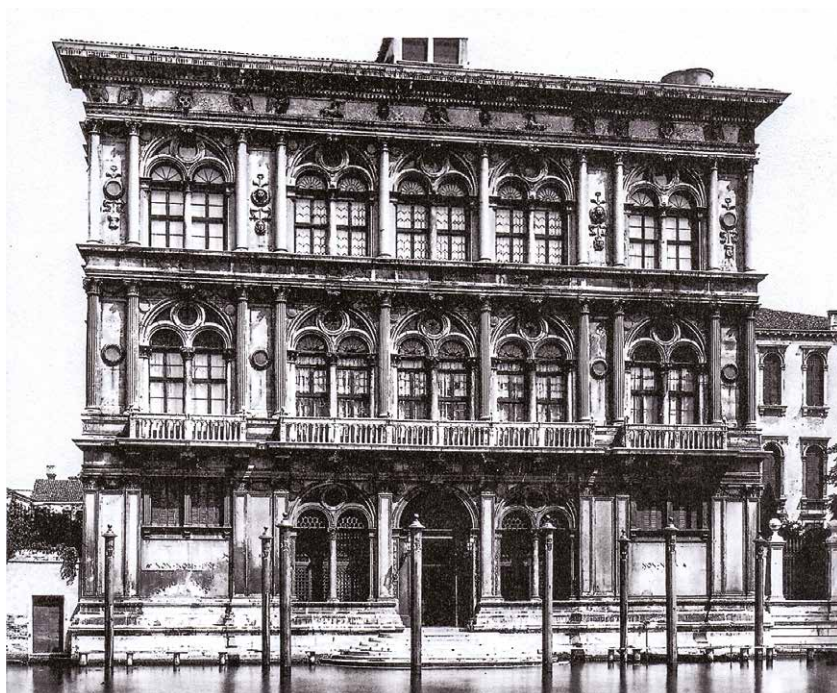
9 *Kolínské listy* II, č. 16, 23. února 1887, pokračování *Kolínské listy* II, č. 18, 2. března 1887.

10 *Polaban* VI, č. 28, 6. 3. 1892.

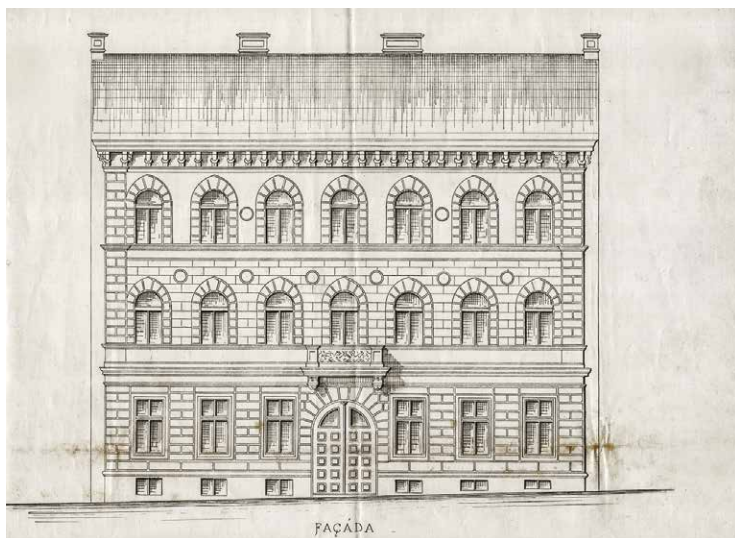
11 Tomáš Veselý – Vladimír Srb, *Činnost politických*

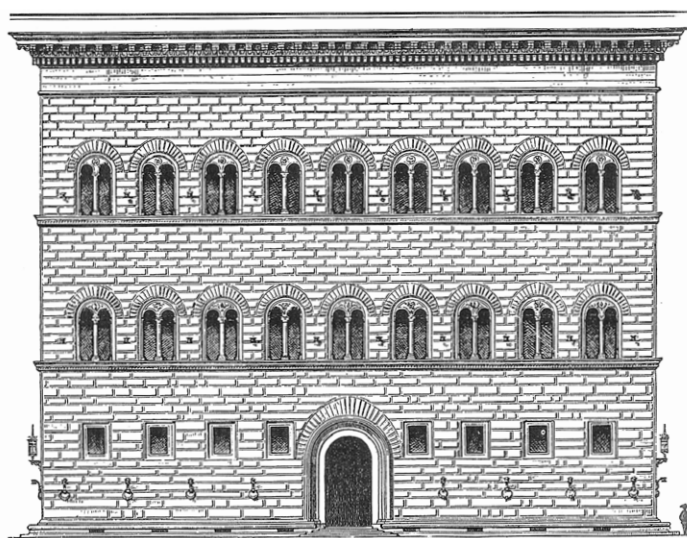
2

3

4

5

Obr. 2. Čeněk Kříčka, *Nákres průčelí domu pro Kateřinu Kříčkovou, Kolín, 1890.* SOkA Kolín.

Obr. 3. Palazzo Loredan-Vendramin-Calerghi, Benátky, 1481. Převzato z: CH. L. Frommel, *Die architektur der Renaissance in Italien*, München 2006, s. 109.

Obr. 4. Čeněk Kříčka, *Fasáda domu pro Annu Stíbalovou, Kolín, 1887.* SOkA Kolín.

Obr. 5. Palazzo Strozzi, Florencie, 1489. Převzato z: Jacob Burckhardt, *The Architecture of the Italian Renaissance*, London 1987, s. 42.

v dění odehrávajícím se „na ulici“ nezůstával stranou. Že to nebyla žádná selanka, ukazují záznaky v dobovém tisku.¹²

Kříčkova architektonická a stavitelská činnost v posledním desetiletí 19. století byla velice plodná. Jenom v Kolíně navrhoval a prováděl jako stavitel více než 10 domů, přibližně stejný počet staveb jeho kancelář postavila i mimo Kolín.¹³ Jeho nejdůležitější realizací v Kolíně byla

■ Poznámky

spolků a stran v Kolíně v letech 1861–1938, historický seminář doc. PhDr. Vladimíra Nálevky, CSc., 1995, ne publikováno, uloženo v SOkA Kolín, s. 20–21.

12 V červnu 1894 pořádal svou schůzi Politický spolek Polaban, který byl pod vedením staročešků. Mladočeši v čele s Kříčkou vyšli do ulic s černými prapory, vtrhli na schůzi a Kříčka zvolal na předsedajícího Aloise Kroutila: „Mažte ho!“ Kroutila se zastal spolustraník se slovy: „Tohle nedělejte, pane staviteli a nekřičte do lidu, aby pana Kroutila mazali. Zkuste to Vy a pojdte dolů z té židle.“ Celou situaci zklidnil až příchod strážníka. Mladočeši pak za zpěvu písně „Hej Slované“ odešli. Viz Veselý – Srb (pozn. 11), s. 27–28.

13 Kromě staveb zmíněných v textu to byly především domy v Kolíně na Zálabí: ulice Ke Hřbitovu, čp. 285 a 313, Ovčárecká ul. čp. 287, 311 a 402, Pejřimská ul. čp. 296, Brankovická ul. čp. 292 a Luční ul. čp. 29. Viz Potůček (pozn. 5), s. 67–84, 449. V nejbližším

6

Obr. 6. Dobová pohlednice s vyobrazením kolínské Občanské záložny po dokončení. Sbirka Regionálního muzea v Kolíně.

Obr. 7. Dobová pohlednice s vyobrazením přestavěné radnice v Kolíně. Sbirka Regionálního muzea v Kolíně.

bezesporu budova Občanské záložny (Legerova ul. čp. 68) provedená v roce 1895 na místě čtyř starších domů, stojících před zbořenou Kouřimskou branou (obr. 6). Kolínská záložna vznikla již v roce 1865 přičiněním předních představitelů kolínského patriciátu.¹⁴ V roce 1883 si postavila ve městě novou budovu, která však brzy nedostačovala jejím potřebám. Proto poté, co po prudkých bojích o posty v představenstvu záložny zvítězilo mladočeské křídlo, zadala Kříčkovi vypracování projektu. Kříčka svou stavbu pojal jako oponenturu ke kolínské radnici (obr. 7), na jejíž přestavbu se před lety neúspěšně zúčastnil soutěže, kterou tehdy vyhlašovala a vyhodnocovala radnice pod vládou staročeků.¹⁵ Kříčka jako by chtěl dokázat, že se svými mladočeskými druhy umí postavit budovu větší, zdobenější a krásnější. Nárožní dům se obrací do otevřeného prostoru bývalého dobytčího trhu štíhlým arkýřem zakončeným hodinovou věží. Hmota budovy i dnes převyšuje okolní zástavbu. Měla tak naznačit, jak by mohly vypadat stavby v místech bývalého hradebního příkopu, tedy na pomyslné kolínské Ringstrasse.¹⁶ Právě na budovu Občanské záložny lze nejlépe vztáhnout slova o transformaci tzv. české *neorenesance* do krajního eklektického dekorativismu.¹⁷

Současně s neorenesančními realizacemi Kříčka vstoupil, zřejmě nevědomky, i na pole památkové obnovy. V rámci přestavby dnes již neexistujícího hotelu Modrá hvězda, stojícího

původně na východní straně hlavního kolínského náměstí (obr. 8), provedl jeho barokizaci zřízením dvou mohutných štítů nad korunní římsou, ve formách stavitele a architekta Josefa Jedličky (obr. 9).¹⁸ Můžeme jen odhadovat důvody tohoto kroku, zda šlo pouze o snahu vytvořit z hotelu vznosnější, lépe vypadající dům, či chtěl Kříčka zájezdní hostinec připodobnit na náměstí dochovaným vrcholně barokním domům s náročně pojatými štíty, tedy dnešními slovy: zda šlo o záměr čistě komerční, či estetický. Později, když se uvažovalo o zboření hotelu, se o této stavbě psalo v místním tisku těmito slovy: „Nyní již zbořený dům ‚Modrá Hvězda‘, jemuž dal starobylý ráz tak, že po letech byli i znalci uvedeni v omyl, že se jedná o skutečnou starobylou památku, která má být zachována.“¹⁹

V roce 1896 se Kříčka dostal za mladočechy do obecního zastupitelstva a v roce 1902 přerušil dlouhou řadu starostů z řad staročeků a nastoupil do vedoucí funkce v městské správě. Do úřadu starosty se dostal na základě

■ Poznámky

okolí jmenujeme Okresní záložnu v Kutné Hoře (1893–1894), sokolovnu v Pláňanech (1894–1895) nebo evangelický kostel v Libici nad Cidlinou, 1896. O kutnohorské záložně se zmiňuje Rostislav Švácha jako o budově „brutálně narušující měřítko okolní zástavby“. Cit. z: Rostislav Švácha, Kutnohorská architektura období historismu a moderny (1851–1918), *Umění* XXXIX, 1991, č. 5, s. 420.

¹⁴ Kolínská záložna s kapitálem 403 312 zl. zaujímala již v roce 1869 šesté místo v Čechách. Viz Ladislav Jouza, *Historie a současnost podnikání na Kolínsku*, Pardubice 1999, s. 121–122. – Zubíková (pozn. 1), s. 50–51.

7

¹⁵ Budova kolínské radnice vznikla ve dvou etapách. Nejprve byl v letech 1887–1889 přestavěn gotický dům Kollerů podle plánů Jana Wejrycha a následně v letech 1898–1899 vznikla novostavba ve stejných neorenesančních formách opět podle návrhu Jana Wejrycha ve spolupráci s Janem Zeyerem. Vzorem byla renesanční radnice v Plzni. Vladimír Rišlínek (ed.), *Průvodce po kolínských památkách*, Kolín 2019, s. 28. – *Technický obzor* VI, 1898, č. 10, s. 96. – Viz Zubíková (pozn. 1), s. 33–38. K tématu „velké architektury“ v prostředí maloměsta viz Martin Horáček, *Architekt Jan Wejrych ve Slaném, reformovaná česká renesance a velké stavby na malém českém městě*, in: Lubomír Konečný – Anna Rolová – Rostislav Švácha (edd.), *Od kabaly k Titaniku. Deset studií nejen z dějin umění*, Praha 2013, s. 69–102.

¹⁶ Ještě s jednou stavbou tehdejší architektury má kolínská záložna ve výrazu velmi mnoho společného. Ve stejných letech (1895–1896) si Antonín Wiehl staví v Praze na rohu Václavského nám. a Vodičkovy ul. vlastní dům.

¹⁷ Viz Horyna (pozn. 1), s. 179.

¹⁸ Josef Jedlička (1702–1784) byl architekt a stavitel usazený v Kolíně. Navrhl a postavil zde řadu domů s výraznými pozdně barokními fasádami. Pavel Zahradník, *Archivní zprávy k životu a dílu architekta a stavitele Josefa Jedličky*, *Průzkumy památek* 24, 2017, č. 1, s. 115–134. – Veronika Stejskalová, *Josef Jedlička a jeho synové, K regionální architektuře pozdního baroka (1702–1800)* (diplomová práce), FF UPOL, Katedra dějin umění, Olomouc 2008, s. 51. Otázkou zůstává, zda Kříčka ve skutečnosti opravdu neobnovoval původní barokní podobu zaniklou při požáru Kolína v roce 1796, ke kterému snad mohl mít nějaké dnes neznámé plány či jiné podklady.

¹⁹ K dovršené sedmdesátce Arch. Č. Kříčky, *Hlas demokracie* VIII, č. 8, 18. 2. 1928, s. 1–2. – Zubíková (pozn. 1), s. 49–50.

8

9

Obr. 8. Východní strana Karlova náměstí v Kolíně s domem u Modré hvězdy před přestavbou, kolem roku 1900. Sběrka Regionálního muzea v Kolíně.

Obr. 9. Hotel Modrá hvězda v Kolíně, po přestavbě, nejspíše rok 1910. Sběrka Regionálního muzea v Kolíně.

kompromisní dohody s radikálně pokrokovou stranou a staročechy. Křehké příměří však nedokázalo překonat dávnou nevraživost se zástupci radikálů, jejichž strana vznikla jako odnož mladočechů. Stranický tisk radikální strany, *Labské proudy*, přinášel téměř v každém čísle příspěvky obviňující Kříčku a jeho přívržence prakticky ze všeho – ze zneužívání úřední moci, korupce, zadlužování městského rozpočtu, pletich s pozemky, špatné výměny uličních tabulek.²⁰ V létě roku 1903 propukla navíc aféra spojená s položením základního kamene pomníku Jana Husa na Staroměstském náměstí v Praze.²¹ Do této aféry byl zavlečen i Kříčkův dřívější učitel, evangelický farář Čeněk Dušek. A tak *Labské proudy* obviňovaly Kříčku jako Duškova přítele ze spojení s pruským, rozuměj německým a protestantským nepřítelem. Atmosféra nepřátelství, živěná i dalšími obviněními a charakterizovaná heslem z *Labských proudů* „Purkmistr Kříčka – toť boj, odstoupení jeho – toť mír“, vyvrcholila v únoru a březnu 1904, kdy radikálové svolali své příznivce do ulic. Pod podmínkou, že spolu s ním opustí všechny funkce i radikál MUDr. Josef Šil,²² se Kříčka rozhodl v březnu odstoupit z funkce starosty a zastupitele. Zároveň stáhl i dřívější žalobu pro na cti utrhání, kterého se údajně Šil anonymně dopouštěl v *Labských proudech*.²³

Tuto kolínskou část své politické kariéry zhmotnil Kříčka do stavby vily se svérázným a zároveň velmi výmluvným názvem *Na Závisti*

(náměstí Svobody čp. 333).²⁴ Pro stavbu, která byla jednoznačně zamýšlena jako políček jeho odpůrcům, zvolil tentokrát barokní formy (obr. 10). Jako vzor, který v hlavním průčelí se zjednodušením zkopíroval, si vzal slavný letohrádek *Amerika* postavený v roce 1717 v Praze na Novém Městě Kiliánem Ignácem Dientzenhoferem pro Jana Václava hraběte Michnu z Vacínova. O důvodech, proč Kříčka zvolil citaci této stavby, můžeme bez archivní opory pouze spekulovat. Největší roli mohla snad opravdu hrát snaha ukázat „kolínským maloměšťákům“, že si dokáže postavit kopii toho nejlepšího, co v Čechách podle jeho mínění v minulosti vzniklo. Pro okázalé předvádění se před kolínskými oponenty svědčí například vzpomínka Jaroslava Haška, který Kolín navštívil roku 1908: „... s užší společností šli jsme do domu architekta Kříčky povečeřet. Je to velký boháč, i povečeřeli jsme skvostně. Nescházel ani humr. Také pilo se šampaňské značky Cliquot.“²⁵ Kolínská „vila Amerika“ vznikla navíc na venkovsky uspořádaném předměstí zvaném Zálabí v části zvané příznačně Na Louži. Právě toto území se mělo v budoucnu stát ústřední částí nové, velkoměstské podoby oblasti severně od řeky Labe, pro kterou Kříčka sám razil pojmenování *kolínské Holešovice*.²⁶

■ Poznámky

20 Např. *Labské proudy* IV, č. 44, 3. 11. 1899. – Nejasné rozprodávání a vyměřování parcel na Zálabí, *Labské proudy* IV, č. 45, 10. 11. 1899. – K rozpočtu královského města Kolína na rok 1904 – Veřejná schůze občanského klubu Zálabí – Uražený lid soudil sprosté útoky purkmistra Kříčky, *Labské proudy* VII, č. 5, 29. 1. 1904. Na straně Kříčky stál tehdy časopis *Polaban* či *Česká stráž*.

21 Aféra se stala vyvrcholením boje mezi *Národními listy* prezentujícími tehdy názory mladočeské strany a *Časem* hájícím zájmy realistů, ke kterým patřil i farář Dušek. Více o průběhu tohoto sporu viz Matějka (pozn. 4), s. 19–20.

22 Josef Šil (1850–1933), primář kolínské nemocnice, patřil k radikálnímu křídlu mladočechů, později vstoupil do strany radikálně pokrokové, v letech 1891–1896 byl poslancem říšské rady a Kříčkovým hlavním nepřítelem. Jaroslav Pejša – Ladislav Jouza, *Centrální hřbitov v Kolíně. Významné osobnosti*, Kolín 2018, s. 42.

23 Kříčkovu působení na místě kolínského starosty ještě čeká na zhodnocení, nicméně i před touto funkcí se zasloužil o rozvoj města založením Městské technické kanceláře (1898), která měla mimo jiné na starosti regulaci Labe, úpravu kolínské části Zálabí, přípravu a realizaci veřejných staveb, parků, sadů a regulační plán celého města, viz Zubíková (pozn. 1), s. 14. Informace o městské technické kanceláři: Jan Holovský, *Kolín 1850–1914. Hospodářský a urbanistický vývoj* (diplomová práce), FF UK, Ústav hospodářských a sociálních dějin, Praha 2011, s. 88.

24 Fotografie vily a půdorysy obou pater byly publikovány in: *Architektonický obzor* I, 1902, č. 22, 2. 4. 1902, s. 18. O vzniku stavby viz Zubíková (pozn. 1), s. 52. – Sládeček, Čeněk Kříčka (pozn. 1), s. 43.

25 Citát je převzat z: Jaroslav Pejša, *Kolínská předměstí, Předměstí Zálabské*, Kolín 2023, s. 36. Zde je také uveden zdroj. Nemáme zatím žádné doklady o tom, že Kříčka reflektoval soudobou diskusi o barokní architektuře, jak je například prezentována v knize Jindřicha Vybírala, *Česká architektura na prahu moderní doby*, Praha 2002, s. 222, 229. Viz také Idem, *Friedrich Ohmann: objev baroku a počátky moderní architektury v Čechách = die Entdeckung des Barocks und die Anfänge der modernen Architektur in Böhmen*, Praha 2013, s. 42–49.

26 Čeněk Kříčka, O regulování měst vůbec a Kolína zvláště, *Kolínské listy* II, č. 16, 23. února 1887.

10

11

Obr. 10. Čeněk Kříčka, hlavní průčelí vily „Na Závisti“, Kolín, současný stav. Foto: Jindřich Záhorka, 2003.

Obr. 11. Obecná škola smíšená pro východní obvod z roku 1905, Kolín, současný stav. Foto: Jindřich Záhorka, 2018.

Z velkolepých plánů se podařilo nakonec realizovat jen nepatrný zlomek, nicméně Kříčka sám na Zálabí postavil v 90. letech několik domů a dvě továrny.

Kromě neustálých politických bojů vstoupil Kříčka také do řad druhé kolínské generace podnikatelů-zakladatelů. V roce 1894 spolu s dalšími sedmi podílíky stál Kříčka u založení Továrny na kávové náhražky, proslulé nejvíce pod názvem Kolínská cikorka.²⁷ Tento podnik se časem stal jedním z největších svého druhu v celé monarchii. Kříčka kromě spolupůsobení ve firemním vedení navrhl zřejmě i většinu továrních budov včetně budovy ředitele s typickým znakem firmy – sokolem nesoucím v pařátech balení cikorky.²⁸ Tato budova se secesní fasádou se dochovala ve víceméně původním stavu do dnešní doby. Kromě kolínského závodu projektoval ještě podobu tovární pobočky ve slovinské Lublani (1909).²⁹ S menším podnikatelským úspěchem se setkala založení Továrny na vozy akciové společnosti v Kolíně (Vozovka FRAM). I zde Kříčka, kromě podnikatelské role, navrhl pravděpodobně všechny tovární budovy. Dobové fotografie zachycují průčelí jedné z továrních hal, která nese ve střední ose štít se štukovou polovinou stylizovaného železného tramvajového kola.³⁰

Bezprostředně po odstoupení z funkce starosty v roce 1904 Kříčka odjel na cestu

do Severní Ameriky (což bylo protivníky vnímáno jako útek), předtím ovšem dohlédl na zdárné dokončení Obecné smíšené školy pro východní obvod (Škodova ul. čp. 216), kterou sám navrhl a jejíž stavba byla dokončena v roce 1903.³¹ Téměř na zelené louce vznikala na východní straně města, mezi historickým centrem a nádražím, nová reprezentativní čtvrť s vilovou zástavbou. Kříčka pro tento východní obvod navrhl na trojúhelníkové parcele rozlehlou trojkřídlovou budovu (obr. 11). Výrazné nároží je ve hmotě opět inspirované barokní architekturou (za všechny příklady zde uvádíme průčelí nového konventu kláštera benediktinů v Kladrubech z roku 1729). Po obou stranách navazují nižší křídla s učebnami a na východní straně je připojen přízemní byt ředitele. Celá plocha fasády je pokryta bohatým secesním dekorem zasazeným do základní novorenesanční tektoniky. Nárožní budova měla tvořit svým hlavním průčelím jakési pohledové centrum nové čtvrti. Z prozatím ne příliš zřejmých důvodů je ovšem průčelím školy poměrně jasně vychýleno z pohledové osy směřující Komenského ulicí směrem ke gotickému špitálnímu kostelu sv. Jana Křtitele. Působí tak, jako by se obracelo mírně jinam, než má. Kříčka touto stavbou přerušil tradici kolínských škol budovaných ke konci 19. století výhradně v novorenesančních formách.³² Ostatně i on postavil své mimokolínské vzdělávací ústavy v tomto stylu.³³ Všechny tyto stavby vykazují typické znaky, jasnou a přehlednou podobu osově fasády se středním a nárožními rizality, spolu s bohatým novorenesančním dekorem. V Kolíně ovšem sáhl poprvé ve větší míře po secesním dekoru. Opět se můžeme pouze domnívat, že také

kvůli tomu, aby kolínskému publiku ukázal, jak je schopen držet krok s moderními trendy nastupujícího století. Spojení barokního klasicismu a secesního dekoru zde ovšem vyznělo přinejmenším rozpačitě.³⁴ I přes Kříčkovu nepřítomnost v Kolíně ho *Labské proudy* pronásledovaly

■ Poznámky

27 Viz Jouza (pozn. 14), s. 103–104.

28 Viz Pejša (pozn. 25), s. 44.

29 Eliška Papcunová, *Působení českých architektů a stavitelů v Lublani na přelomu 19. a 20. století* (diplomová práce), FF MUNI, Brno 2015, s. 39.

30 SOKA Kolín, fond MěÚ, stavební záležitosti. Zde se dochovalo několik Kříčkou podepsaných plánů na budovy továrny. Viz Jouza (pozn. 14), s. 100–101.

31 Viz Zubíková (pozn. 1), s. 47, 52. – Sládeček (pozn. 1), s. 43–44. V SOKA Kolín, fond MěÚ, stavební záležitosti, se dochoval jeden Kříčkův plán s půdorysem přízemí a hlavním průčelím.

32 Obecná škola smíšená pro obvod severní (1886) podle plánů Josefa Karabáčka, Měšťanská škola chlapecká (1886), Obecná škola chlapecká pro obvod severní (1899–1900), Všeobecná škola řemeslnická (1895–1896) podle plánů kolínského stavitele Josefa Dvořáčka. Novorenesanční formy má i zřejmě nej kvalitnější kolínská školní budova, škola pro západní obvod (1907–1908) podle plánů Ing. A. Hlaváčka.

33 Mimo Kolín to byly stavby školních budov v Hradci Králové (1885), v Pěnčíně u Turnova (1886), v Bohdanečích (1896), Tkalcovská škola v Rychnově nad Kněžnou (1897) a Zemědělská škola v Táboře (1902–1904).

34 Kříčka postavil v podobném duchu ještě školní budovu v Časlavi. Podle jeho návrhu zde vznikl v roce

i do Ameriky a o budově školy se vyjádřily jako o tak mizerné škole, že ji ještě žádné jiné město nepostavilo. Zdrucující kritika zčásti zachycuje obecné povědomí o tom, že Kříčka své předchozí stavby navrhoval podle vzorů a také že se tehdy pisatelovi článku nelíbila secesní asymetrickost školní budovy: „*Tentokrát Kříčka nekopíroval, nýbrž tvořil samostatně a podle toho škola také vypadá. Jako pták s přeraženými křídly ... Již celkový vzhled školy jest mizerný. Lomené průčelí nepůsobí ladně a přílepek na levo neladnost tu zvyšuje, upomínaje na chlívek u chalupy.*“³⁵ V Kolíně postavil Kříčka ještě jednu školní budovu, Obchodní školu (ul. Karoliny Světlé čp. 135). Ta se dokončovala v době, kdy byl již v zámoří. Mohutná dvoukřídlá budova s dnes již neexistující secesní fasádou nahradila část zbořeného židovského ghetta a její monumentalita zcela narušila ráz této kolínské čtvrti. Po návratu z Ameriky ještě projektoval, i když nepřímo, pro Kolín. Pro výstavu Obchodní a živnostenské komory v Praze navrhl secesní reklamní pavilon kolínské Cikorky.³⁶

V roce 1907 si nechal Kříčka v Praze v Pařížské ulici postavit dům. O dva roky později do tohoto domu přesunul i stavitelskou kancelář a přestěhoval se do Prahy natrvalo. Z nového působiště projektoval, a především stavěl ještě několik staveb.³⁷ V roce 1919 se vzdal stavitelské a architektonické praxe. Následně se věnoval především úkolům, které na sebe přijal jako předseda Pražské městské spořitelny či jako předseda místní organizace Národně demokratické strany na Starém Městě. Kromě toho pracoval v různých funkcích při městské radě a městské technické komisi. Hodně cestoval a věnoval se také mecenášství.³⁸ K architektonické práci se vrátil už jenom jednou, a to v roce 1925, kdy navrhl pro svou milovanou ženu Kateřinu (zemřela v lednu téhož roku) hrobku, stojící v centru hřbitova jeho rodné Libice nad Cidlinou. Do monoptery z černé žuly a kamene byl po své smrti (14. ledna 1948) uložen i Čeněk Kříčka.³⁹

Mgr. Jindřich ZÁHORKA
NPÚ, Generální ředitelství v Praze
zahorka.jindrich@npu.cz

■ Poznámky

1910 Evangelický učitelský ústav. Opět si zde neodpustil monumentalitu v prostředí malého města. V. Ptáček, *Zpráva Evangelního reformovaného ústavu ku vzdělání učitelů v Čáslavi za první čtyřicetiletí jeho trvání*, Čáslav 1913.

³⁵ *Labské proudy* IX, č. 41, 7. 10. 1904.

³⁶ Fotografie pavilonu byly publikovány ve *Výstavním časopisu Zlaté Prahy*, 1908, č. 14, s. 56. Viz Sládeček (pozn. 1), s. 44. Podle Zubíkové projektoval Kříčka ještě v letech 1913–1914 v Kolíně (ulice Na Petříně čp. 232, 233) rodinný dvougenerační dům. Asymetrický dům je svou podobou v Kříčkově díle natolik výjimečný, že si bez archivní opory nemůžeme být jisti ani dobou jeho vzniku, ani autorstvím. Stavba ve stylu moderny kotěrovského střihu je postavena v kombinaci režného a kamenného zdva. Zcela nezdobenou uliční fasádu člení pouze holé překlady oken, korunní římsa a atika. Po stranách jsou dvě polygonální věže zakončené vyhlídkovými pavilony. Fasáda směrem k severu je prolomena hlubokými lodžemi. Pokud by byl opravdu autorem Kříčka, byla by to zřejmě jednak jedna z jeho posledních realizací obytného domu, jednak by se svou kvalitou a originalitou zařadila do toho nejlepšího, co v Kolíně v prvních dvou desetiletích 20. století vzniklo. Lze ji například srovnat s jedinou kolínskou realizací Maxe Spielmanna z roku 1911 (ul. V Opletkách čp. 257).

³⁷ Městská škola v Zámukách, postavena Kříčkou v roce 1909 podle plánů Karla Pokorného, nebo přehrada Pařížov, postavená v letech 1909–1913 spolu s Vendelínem Dvořákem z Pardubic. František Stupecký, O stavbě vodní nádrže na Doubravě u Pařížova, *Technický obzor* XII, 1914, č. 32–33, s. 183.

³⁸ Viz Sládeček, Čeněk Kříčka (pozn. 1), s. 44. Především ke Kříčkovým osmdesátinám vyšla mnohá „laudatia“, shrnující jeho život a zejména zásluhy, za všechny uvedme: 80 let od narození, *Polabská stráž* XX, č. 8, 18. 2. 1938, s. 2–3. – 80 let od narození, *Hlas demokracie*, 18. 2. 1938.

³⁹ Stavba hrobky byla publikována v časopise *Architekt SIA* XXVI, 1927, s. 184. Článek psal sám Kříčka a doplněn je pouze o redakční poznámku, hodnotící její kvalitu. Kříčkův nekrolog vyšel ve *Středočeských hlasech* III, č. 5, 6. 2. 1948, s. 2.

„Zanechat po sobě vášnou budovu jako památku.“ Řezníčkova vila v Hrubé Skále – Žantově jako ukázka ideového propojení stavebníka s architektem

Z celé řady faktorů ovlivňujících podobu a formování architektury se jako velmi podnětná a přínosná jeví spojitost mezi stavebníkem a stavitelem, jejich vzájemné propojení a spolupráce v rámci tvorby konceptu nového projektu. Studium osobních vztahů, podložené znalostí primárních pramenů, přináší nové možnosti interpretace staveb. Právě památkově chráněná Řezníčkova vila v Hrubé Skále¹ představuje pozoruhodnou ukázkou obytné architektury budované na přelomu 19. a 20. století podnikatelem a vlastencem, jehož touha po „česlosti a starobylosti“ se ideálně snoubila s ražením eklekticky tvořícího architekta, znalého historických stavebních etap i regionálních specifik.

Vila ztělesňuje ideální prolnutí stavební tradice předěšlých dob s principy moderního, pohodlného a hygienického stylu bydlení i vlastní reprezentace stavebníka. Zosobňuje tedy příznačný doklad doby svého vzniku, neboť díky silící poptávce prosperující podnikatelské klientely během druhé poloviny 19. století už vila nepředstavuje pouze okrajovou záležitost, jaká se přenechávala stavebním praktikům, ale stává se stejně atraktivním úkolem, jako byly donedávna palác či zámek. Dle Jindřicha Vybírala jsou právě vilové stavby nejběžnější architektonickou zakázkou.² Hruboskalskou vilu lze zároveň považovat za ne zcela běžné stavební zadání, v němž se snoubí architektonické principy

■ Poznámky

1 Příspěvek vychází ze stavebněhistorického průzkumu, zpracovaného v červnu až říjnu roku 2020. Zde i další odkazy na relevantní literaturu a prameny, mj. SOA Litoměřice, pobočka Děčín, Fond Vs Hrubá Skála; SOKA Semily, Archiv obce Hrubá Skála 1850–1945 (1951), JAF 116, pomůcka 540, sign. 04-180; SOKA Semily, Okresní soud Lomnice nad Popelkou (1812) 1850–1949 (1954), NAD 422, pomůcka 788; SOKA Semily, Okresní soud Turnov (1910) 1850–1949 (1950), NAD 425, pomůcka 798. Jarmila Hušková-Šimánková – Alena Řičánková – Jaroslav Zeman, *Řezníčkova vila. Stavebně-historický průzkum*, Liberec 2020.

2 Jindřich Vybíral, *Reissigova vila v Brně a reforma rodinného domu po roce 1900 = The Reissig villa in Brno and the reform of the family house after 1900*, Brno 2011, s. 10.